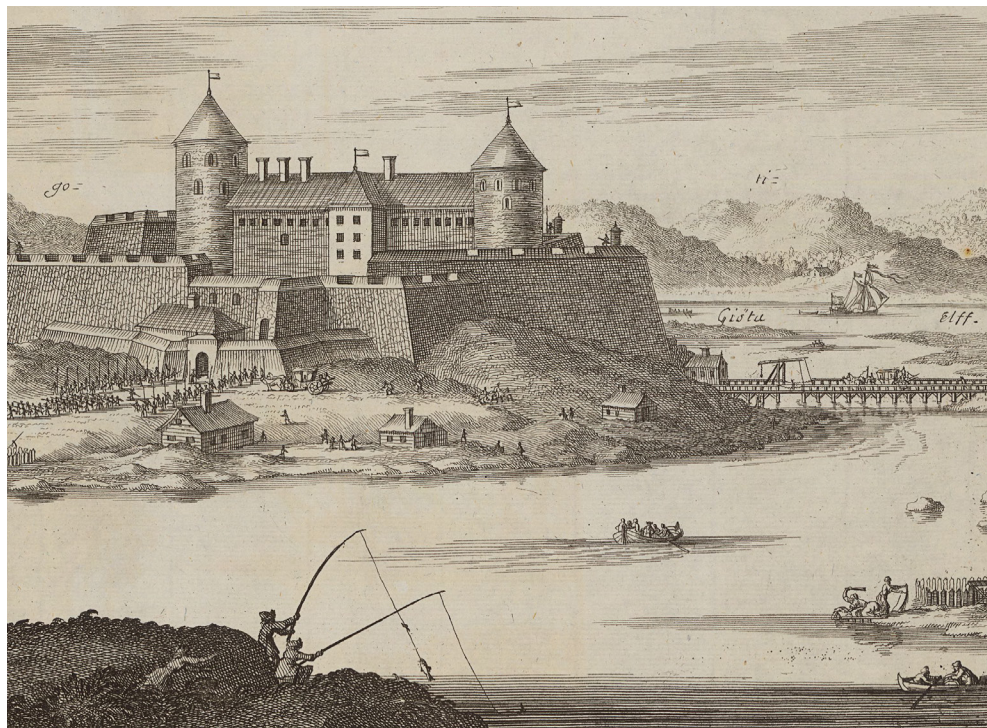

LUNCHMUSIK VASAKYRKAN

TORSDAG 24 FEBRUARI KL. 12.00

VÅR GUD ÄR OSS EN VÄLDIG BORG

Sverker Jullander

spelar bearbetningar av

Ein feste Burg

av Bach, Buxtehude,

Reger & Karg-Elert

Svenska kyrkan
i GÖTEBORG
VASA FÖRSÄMLING

VÅR GUD ÄR OSS EN VÄLDIG BORG

Sverker Jullander

spelar orgelbearbetningar av

Ein feste Burg

Johann Sebastian Bach

1685–1750

Ein feste Burg ist unser Gott, à 3 Clav. e Ped.,

BWV 720

Dieterich Buxtehude

1637–1707

Ein feste Burg ist unser Gott,

BuxWV 184

Max Reger

1873–1916

Ein feste Burg ist unser Gott,

opus 67 nr 6

Ein feste Burg ist unser Gott,

opus 135a nr 5

Sigfrid Karg-Elert

1877–1933

Fantasi över Ein feste Burg ist unser Gott,

opus 65 nr 47

Ein feste Burg ist unser Gott

(Vår Gud är oss en väldig borg) är kanske den mest kända kyrkovisan från reformationens 1500-tal. Upphovsman till både text och musik är Martin Luther, något som har bidragit till att ge psalmen auktoritet som en luthersk kärnpsalm. Den skrevs i slutet av 1520-talet och översattes redan efter ett par år till svenska, troligen av Olaus Petri. Texten, som i starka ordalag talar om förtröstan på Gud under lidande och kamp, går tillbaka på psalm 46 i Psaltaren, som i Bibel 2000 inleds med orden ”Gud är vår tillflykt och styrka, en hjälp i nöden, som aldrig svikit”.

I den nuvarande svenska psalmboken finns psalmen i två versioner, dels med den traditionella svenska texten ”Vår Gud är oss en väldig borg” (nr 237), dels i en nytolkning av Olov Hartman, ”Vårt fäste i all nöd är Gud” (nr 477), med vissa formuleringar direkt från psaltarpsalmen. Hartmans text har i psalmboken fått en rytmiskt omväxlande melodiversion som ligger nära Luthers original. Den i dag vanliga melodiversionen i utjämnad rytm började brukas på 1600-talet, och det är den som ligger till grund för samtliga stycken på dagens program.

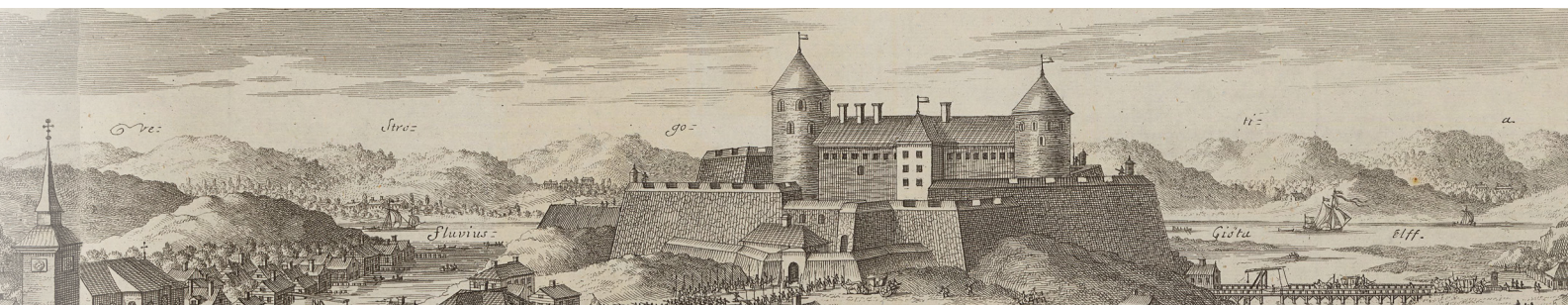
Psalmen har alltsedan sin tillkomst har funnits med i alla lutherska psalmböcker (och även många andra), och många av de stora orgeltonsättarna har genom tiderna bearbetat den på olika sätt. Melodin, med de karakteristiska tre upptaktstonerna, har en frisk och vital karaktär, som väl harmonierar med den trosvissnet som präglar texten. På dagens program står fem orgelbearbetningar av fyra tonsättare från sent 1600-tal till tidigt 1900-tal.

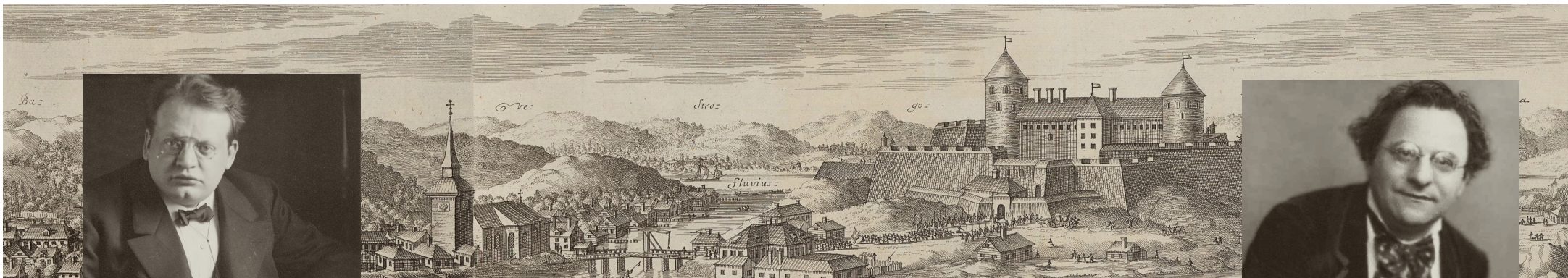
Johann Sebastian Bach tog i sin ungdom djupa intryck av den sk nordtyska orgelskolan, med tonsättare som Matthias Weckmann, Johann Adam Reincken, Franz Tunder och, framför allt Dieterich Buxtehude, organist i Mariakyrkan i Lübeck. Som tjugoåring fotvandrade Bach ända från Arnstadt i centrala Tyskland till Lübeck – en sträcka på ca 40 mil – för att få uppleva den berömde mästarens konst. Bachs bearbetning av *Ein feste Burg* anknyter tydligt till den speciella, utvidgade form av koralbearbetning som Buxtehude och andra nordtyska mästare odlade: den sk nordtyska koralfantasin. Och koralen – avsedd att spelas med flera kontrasterade klanger på tre manualer och pedal – behandlas verkligen på ett fantasifullt och omväxlande sätt. I början hör man tydligt första frasens karakteristiska tre upptaktstoner. Melodin är ofta starkt förändrad och utsmyckad på olika sätt, ibland i lekfull imitation mellan två stämmor. Några av melodifraserna presenteras dock i oförändrad form i långa notvärden, antingen i basen eller i överstämman.

Dieterich Buxtehudes bearbetning av *Ein feste Burg* är inte en koralfantasi utan en orgelkoral i mästarens typiska format, med en meditativ karaktär, där koralmelodin, rikt utsmyckad, spelas med en karakteristisk soloregistrering, ackompanjerad av diskreta mellan- och understämmor, som också kommer till tals mellan koralfraserna. Några gånger antyds melodin även i basen.

Hur tänkte sig göteborgarna en "vändig borg" på Luthers tid? Kanske som Bohus fästning. Här avbildad på en plansch ur verket "Suecia antiqua et hodierna" (Det forna och nuvarande Sverige) av Erik Dahlbergh (1647–1702), samme Erik Dahlbergh som gett namn åt gatan Erik Dahlbergsgatan.

Max Reger var en av de få stora mästare under romantiken som, vid sidan av en rad orgelkompositioner i stort format, också skrev mindre stycken

med tanke på praktiskt gudstjänstbruk. I det sammanhanget odlade han framför allt koralförspelet, en genre som han, med utgångspunkt i J S Bach, förnyade och gav en ny uttrycksfullhet i tidens senromantiska anda. Hans mest omfångsrika samlingar av orgelkoraler är de 52 styckena, opus 67, komponerade 1902–03, och de 30 mindre koralförspelen i opus 135a från 1914. På dagens program står ett stycke från vardera samlingen. Bearbetningen över *Ein feste Burg* i opus 67 är ett livfullt och ståtligt stycke. I början hör vi melodins första fras i s k förimitation efter mönster från barocken, innan den egentliga koralen inträder i basstämman. Koralmelodin växlar sedan mellan under- och överstämma, alltmedan den redan från början kraftfulla dynamiken efterhand stegras fram till fullt verk i sluttakterna. Förspelet i opus 135a har en helt annan prägel; det en enkel ackordisk koralats i Regers typiska harmonisering, med melodin i basen.

Sigfrid Karg-Elert var samtida med Reger, och de två tonsättarna bodde under några år i samma stad, Leipzig. Karg-Elert hade ett komplicerat förhållande till den något äldre Reger, som han beundrade och samtidigt i vissa avseenden var kritisk mot. Karg-Elerts väldiga samling med 66 ”koralimprovisationer”, opus 65, komponerade 1906–1910 – för övrigt hans första originalverk för orgel – kan ses som ett slags svar på Regers opus 67. Beteckningen ”improvisationer” står hos Karg-Elert för stycken där koralen ibland behandlas mycket fritt, långt ifrån den traditionella orgelkoralen. Inspirationen från Reger är tydlig, men den kommer inte så mycket från orgelkoralerna som från de betydligt större upplagda koralfantasierna. För Karg-Elert var tolk-

ningen av psalmtexten viktigare än att följa en given form, och texten återges också i hans partitur. Hans *Ein feste Burg*, med undertiteln Phantasie, har en tungt pompös och samtidigt livfullt dramatisk prägel, med mängder av tonrullader, dynamiska kontraster och djärvt uttrycksfull harmonik. Här gestaltas både hotet från ”der alt böse Feind”, som Luther uttrycker det (i den svenska texten ”mörkrets förste”), och den kristna församlingens frimodiga förtröstan. I det triumfatoriska slutet hörs i basen koralfrasen ”ein gute Wehr und Waffen” (”han är vårt vapen trygga”).

Sverker Jullander

Middagsbön

INGÅNGSBÖN

Ledare: Gud, kom till min räddning. †

Alla: Herre, skynda till min hjälp.

DAGENS PSALTARPSALM

BIBELLÄSNING

(FRÅN TAIZÉS BIBELLÄSNINGSPLAN)

VÅR FADER

Vår Fader, du som är i himlen.

Låt ditt namn bli helgat.

Låt ditt rike komma.

Låt din vilja ske på jorden så som i himlen.

Ge oss i dag det bröd vi behöver.

Och förlåt oss våra skulder,

liksom vi har förlåtit dem som står i skuld till oss.

Och utsätt oss inte för prövning,

utan rädda oss från det onda.

Ditt är riket, din är makten och äran, i evighet.

Amen.

Välsignelsen †

Kommande i Vasakyrkan

Torsdag 18 Mässa

Fredag 09 Laudes | 12 Middagsbön

Söndag 11 Högmässa | 18 Mässa

Tisdag 09 Laudes | 12 Middagsbön

Onsdag 09 Laudes | 12 & 18 Askonsdagsmässa

Torsdag 09 Laudes | 12 Lunchmusik

